

Bíró Gergely:

Bérenc végzet és dugdosott bőröndök

Oláh János 1988-ban megjelent *Az Örvényes partján* című novellafüzérének Avaskérébe, sehol-falujába oltotta új kötete, a *Vérszerződés* több történetét. Az előbbi könyv csendesülni képtelen felhangjai továbbzsibogtak az íróban, ahogy néhány novellafigura is folytatni kívánta életét. Az öreg Kántor templomban, „a térdeplő korhadékai közé roskadva” halt meg. Csontig rágták az egerek. Fia unottan piszkálta bakancsa orrával, mígnem maga is itt végezte, de belé már senki sem túrt lábbal (*A ligeti harang*). Így bomlott le Liget, miután a Felszabadulás Termelőszövetkezet szétmarcangolta. A *Vérszerződés*ben a vidék hamvai alól kikotorva, új hasábokból éleszt lobogványt a parázs.

A kötet legtöbb darabjában egy avaskéri család férfitagjai kerülnek a sors célkeresztjébe. A nagyapa Ferenc a második világháború, a falu felett köröző gépek ellenére sem menekült családjával, őrizte a házat (*Katonák*). A portáját előzőnlő orosz katonák fallal fedezték hátukat. „Ferenc mit sem törődve a veszéllyel hátat fordított nekik, úgy vetett keresztet áldva az Istent, hogy a lányokat nem engedte előjönni a pincéből.” Egyedül ő „tartotta a hátát”, ő volt az igazi „katona” a bortól bizalmaskodó fegyveresekkel szemben, kiknek ha kellett valami, oldalába nyomták a géppisztolyt. Az apa Gajzágó ellene volt a kolhoznak (*Nincs Isten*). Éjszaka baltáját fente. A tanács szédítő ígéreteire aláírt mindent, de mikor hazaért, a „feltépett ajtajú, üres istállóból szenvtelenül áradt a csönd”. Kivágta a dombtetőn álló óriásfeszületet, ami felé dőlt, mégsem állt félre. „Nem, már egyáltalán nem tartotta fontosnak, hogy tiltakozzék a sorsa ellen, amely most kitárt karral, feketén készült magához ölelni.” – nem is a tanácselnök hazudozása miatt, de mert hagyta, hogy maga árulja el magát. Leggyakrabban a kis Ferire lő a végzet, hétköznapi horzsolásnak álcázva kéjes sebzéseit. Az ünnepi csapatgyűjtésen, cserkészegyenruha híján nagyfiúk nyakába és bizalmába került (*A farkaskölyök*). Egyedül a sapkájába tűzött árvalányhaj kötötte társaihoz, ami el is hullatott a falu „reakciós banda” elleni támadásában. Nem mert, de kénytelen volt hazamenni. Siratta az árvalányhaját és benne elveszített önmagát. Ugyane drámaiságtól domború a *Vasalt bakancs* című novella: Solymosi, a csikkvadász, Feri bicskájáért eltörte annak kisujját. Feri e bicskában szülei bizalmát, mi a gyermekből önálló, felnőtt férfit előlegezett, vélte elveszíteni. Szem elől tévesztette magát hirtelen. Az este betoppanó betlehemesek karában Solymosi volt a főangyal, Feri mégsem árulta el apja többszöri felszólítására sem: így talált meg – az olvasó részéről legalábbis.

A *Papírsárkány*ban Keserű Szomjas Bálint sorsosaival eltakarította a vidéki népnyzókat. Az orosz tankok érkeztek azonban társai elmenekültek. Csak a gyerekek akartak mellette maradni. Ekkor lelt Bálindra Süle, aki „szolgálni akart mindenáron és bárkinek, aki erős és hatalmas, hiszen ezt tették mind a felmenői”, és egy üres, nevekkel töltekezni vágyó füzetet nyújtott át. Éhkoppon maradt. Süle azonban minden bajtárs kilétével tisztában volt, meg is ölette őket egy telinek hazudott füzetet lobogtatva. Keserű Szomjas Bálint ezek után felakasztotta magát, mert tudta: mindenki árulónak hiszi, és szívébe rághatta magát saját lelkiismerete is. „A falu gyorsan megbékélt Sülével.” „Mire jó ez a bűnbak-keresés, ez a békétlenség, mondták. Ami elmúlt, elmúlt. Ne bolygassuk többé!” Az emberek a tunya-

ság, a múlt pedig a feledés posványába fulladtak. A kétlábú morál gerincét töri a százlábú pinceférgék talpai alatt (*Nincs Isten*). A papírsárkány Süle, a született szélkakas Tarkó tanácselnök és Kopó igazgató elvtárs (aki „nem saját maga, hanem a láthatatlan, de életük minden rejtett zugát ellenőrzése alatt tartó hatalom képviselőjében lépett fel”) olyan természetességgel folynak a személyiségbe és mállasztják szét, mint ár a ház legutolsó repedését. *A bandában* egy iskolai mulatságon különös megaláztatás érte a két kolompost, Sanyit és Gézát, amiért Pirit, Pista büfés és nemi kiségitőjét bepörgették a parketre. Kopó – bokarugdalás és egy kemény pofon kiosztása után - Pirivel levágatta hajukat, a rendező-gyakornok Ferivel feldaraboltatta nadrágjukat. Piri, kinek szemében időközben mártírokká dagadtak a „soványka” fiúk, Feri arcába köpött: „Áruló!” „Hiába szárította le pillanatok alatt a szél, Feri arcát a köpés úgy égette, mint egy szégyenbélyeg hieroglifája.” Feri költőien visszaköphetett volna, ahogy Keserű Szomjas Bálint is körbehordozhatta volna az üres füzetet. Áruló nem vész el, hanem átalakul; csak az pusztul, akit árulónak tartanak. Főképp Feri (feltehetően az író alteregója) visszatérő alakja szervezi füzérré az önmagukban zárt novellákat. Esetében egy olyan ember válságait élheti át az olvasó, aki nem belecsúszott, hanem beleszületett e korba.

A kötet utolsó három története árnyaltságában sejtelmesebb. A (talán legjobban sikerült) *Bemutakozás helyett* albérlő hősének életébe eszi magát és lehetetlenné el főbérlője, Rozál. A szembenézés képessége és egy öntött-üveg hamutartó még kevés a gyilkossághoz – a pókhálóba akadó lassan enyészik. A *Korai ébredés* és az *Álmatlan éjszaka* álomszerű írások. Friss lábnyomok az ablak alatti hajnali hóban, egy orosz terepjáró a sarkon – az eset kiváltotta reális alapú szorongás helyébe csak a nő ölelése hozhat ideiglenes vagy állandó megnyugvást (*Korai ébredés*). Az *Álmatlan éjszaka* elbeszélője körül mindenki alszik, így magára marad a falba fúródott, rejtélyes dobozzal, a ház előtti katonai kocsikkal, a grádicsokon lépkedők bakancsainak dobogásával. „Van itt valaki?!” – visszhangzik kiáltása a lépcsőházban. Csak a néma, feldúlt kert maradt a vészjósló jelek közül. A főhős tapasztalt valami részleteiben érthetlent, egységében érthetőt, engesztelhetetlenül fojtogatót: a személytelen hatalmat lelki betörés közben. Azt a hatalmat, amire a csatlós fátum felesküdt.

Az Örvényes partján egyik legkiválóbb darabjában, *Az elveszett hivatalban* egy oldalba vizelt kultúrház áll az úri bitangságnak nevezett kastély barokk kapuja és őrtornya helyén. Gyula, a vidék történetének kutatója, postamestere, bőrdöngőbe rejti az őrtorony tüzelésre szánt pergamen-írásait. Élete medréből kiáradva: rögeszmésen, kiszáradt kutak és bányák mélyén, éjjel-nappal a biztonságos helyet keresi számukra. „Eggyé vált a vidékkel, akár a korhadásnak, viharoknak értelmetlenül ellenálló réti fűz, a szőlőben felejtett, tél tépázta, feladatát vesztett madárijesztő.” Gyula tudta, hogy a létezés jelenére alapozott ideológia nem-hogy nem élet, de pusztítás: történelmi tudat- és nemzeti identitás-ellenes. Eggyé lett bőrdöngőjeivel és elveszett.

(Oláh János: *Vérszerződés, Magyar Napló, Budapest, 2001*)